

Η Παλαιά Διαθήκη στη ζωή της Εκκλησίας [1]

του Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου Ιεροθέου

Θεωρώ σημαντική την σημερινή εκδήλωση γιατί θα παρουσιασθή η έκδοση της μετάφρασης των πρώτων πέντε τόμων της Παλαιάς Διαθήκης από την Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος. Και είναι σημαντικό αυτό το γεγονός, αφ' ενός μεν γιατί είναι μια έκδοση που δεν είναι εμπορική και, ενδεχομένως, δεν θα ευρισκόταν άλλος εκδοτικός οίκος που θα έκανε αυτό το έργο, αφ' ετέρου δε γιατί έτσι μας δίνεται η δυνατότητα να δούμε την αξία της Παλαιάς Διαθήκης και την θεολογία της. Αυτό δείχνει και την εκκλησιολογία που διακρίνει την Αποστολική Διακονία, αφού ενδιαφέρεται για την έκδοση τέτοιων σημαντικών, μη εμπορικών εκκλησιαστικών κειμένων.

Θα περιορίσω το θέμα μου σε δύο σημεία. Το πρώτον η θεολογία της Παλαιάς Διαθήκης και το δεύτερον η έκδοση των πρώτων πέντε τόμων της Παλαιάς Διαθήκης από την Αποστολική Διακονία.

Η θεολογία της Παλαιάς Διαθήκης

Τα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης έχουν σημαντική θέση μέσα στην Εκκλησία και αυτό φαίνεται από την ερμηνεία που κάνουν οι άγιοι Πατέρες της Εκκλησίας, αλλά και από την ένταξή τους στην λειτουργική ζωή της Εκκλησίας. Δεν υπάρχει ιερή ακολουθία στην οποία να μην αναγιγνώσκονται κείμενα από την Παλαιά Διαθήκη, κυρίως στην ακολουθία τού Εσπερινού και τού Όρθρου. Έπειτα, οι Πατέρες της Εκκλησίας ερμηνεύουν πολλά κείμενα της Παλαιάς Διαθήκης μέσα από τα γεγονότα που συνέβησαν στην Καινή Διαθήκη. Με άλλα λόγια δεν μελετάμε την Παλαιά Διαθήκη για να κατανοήσουμε στην συνέχεια την Καινή Διαθήκη, αλλά

μέσα από την αποκάλυψη του Θεού, που έγινε εν Χριστώ στην Καινή Διαθήκη, μπορούν να ερμηνευθούν πολλά γεγονότα της Παλαιάς Διαθήκης.

Στην συνέχεια θα εντοπισθούν μερικά σημεία που δείχνουν την θεολογία της Παλαιάς Διαθήκης.

α. Η ιερά Ιστορία.

Όταν ομιλούμε γενικά για ιστορία, εννοούμε τα διφορα γεγονότα τα οποία συνέβησαν στον χρόνο και τον χώρο, και τα οποία καθορίζουν το μέλλον των λαών, των Εθνών και των ανθρώπων στο ιστορικό επίπεδο και γίνεσθαι.

Όμως, πέρα από αυτήν την ιστορία, την οποία καθορίζουν τα διάφορα γεγονότα η οι χαρισματικές προσωπικότητες, υπάρχει και η ιερά Ιστορία, που την καθορίζουν οι Προφήτες στην Παλαιά και την Καινή Διαθήκη, που δέχθηκαν την αποκάλυψη τού Θεού και την μετέφεραν στους ανθρώπους, με αποτέλεσμα να καθορίζουν ακόμη και τον ιστορικό βίο τού ανθρώπου. Ο Μωϋσής, για παράδειγμα, ανέβηκε στο Σινά, είδε τον άσαρκο Λόγο, έλαβε τον νόμο Του και στην συνέχεια αυτός ο νόμος έγινε καθοδηγητικός για τον Ισραηλιτικό λαό. Έτσι, πέρα από την εξέλιξη του ιστορικού βίου -κοινή ιστορία- υπάρχει και η ιερά Ιστορία, που δείχνει τον τρόπο με τον οποίο ο Θεός προετοίμασε τους ανθρώπους για να δεχθούν την υπέρτατη αλήθεια, την ενσάρκωση τού Λόγου Του και την κοινωνία των ανθρώπων μαζί Του.

Ο Απόστολος Παύλος κάνει λόγο για την ποικιλότητα αποκάλυψη τού Θεού στους ανθρώπους. «Πολυμερώς και πολυτρόπως πάλαι ο Θεός λαλήσας τοίς πατράσιν εν τοίς προφήταις, επ' εσχάτου των ημερών τούτων ελάλησεν ημίν εν Υιώ, ον έθηκε κληρονόμον πάντων» (Εβρ. α', 1-2). Σε άλλη περίπτωση κάνει λόγο για το ότι ο νόμος έγινε παιδαγωγός εις Χριστόν: «ο νόμος παιδαγωγός ημών γέγονεν εις Χριστόν» (Γαλ. γ', 24). Η ιερά ιστορία περιλαμβάνει το πως ο Θεός προετοίμαζε τους Προφήτες στην Παλαιά Διαθήκη να φθάσουν στην μέθεξη του ασάρκου Λόγου, και πως προετοίμαζε γενικά τον Ισραηλιτικό λαό, δια των Προφητών, να φθάσουν στην μέθεξη τού σεσαρκωμένου Λόγου.

Αυτό ακριβώς είναι και η ουσία της λεγομένης Ιεράς Παραδόσεως, όπως έλεγε στις προφορικές του παραδόσεις ο αείμνηστος π. Ιωάννης Ρωμανίδης. Ο πυρήνας της παραδόσεως είναι η μέθοδος εκείνη δια της οποίας ο άνθρωπος περνά από την κάθαρση της καρδιάς στον φωτισμό τού νού, δια της νοεράς προσευχής, και στην συνέχεια στην θεωρία τού

Θεού, που είναι και η θεολογία Όλα τα άλλα είναι η περιφέρεια της παραδόσεως. Οπότε, η μετάδοση της Παραδόσεως από γενιά σε γενιά είναι μετάδοση της μεθόδου, δια της οποίας ο άνθρωπος οδηγείται στην θέωση, την θεοπτία. Αυτή η μετάδοση της Παραδόσεως γίνεται από τον ίδιο τον Χριστό, στους μεν Προφήτες στην Παλαιά Διαθήκη ασάρκως, στους δε Προφήτες της Καινής Διαθήκης εν σαρκί. Αυτό σημαίνει ότι κάθαρση, φωτισμός και θέωση υπάρχει τόσο στην Παλαιά όσο και στην Καινή Διαθήκη.

Ο νόμος που δόθηκε από τον Θεό στην Παλαιά Διαθήκη έχει σαφώς ασκητικό χαρακτήρα, γιατί προετοίμαζε τον άνθρωπο να φθάση στην θεωρία τού Λόγου, στην μέθεξη τού σεσαρκωμένου Λόγου. Δεν δόθηκε ο νόμος για να γίνη μια νομοθεσία σε ένα έθνος, όπως υπάρχουν νόμοι και σε όλα τα έθνη. Μπορεί ο νόμος της Παλαιάς Διαθήκης να έχη ομοιότητες με άλλους νόμους, αλλά όμως έχει σαφή προσανατολισμό, αφού σκοπός του είναι να οδηγήση τον λαό από την κάθαρση στον φωτισμό και την θέωση. Με αυτήν την έννοια πρέπει να δούμε και τις τελετές καθάρσεως που έχουν νομοθετηθή στην Παλαιά Διαθήκη. Κατά τον ίδιο τρόπο μπορεί να θεωρηθή και η Σκηνή τού Μαρτυρίου, ότι, δηλαδή, είναι μια κτιστή παραλλαγή τού άκτιστου Ναού, που είναι ο ίδιος ο Λόγος.

Έτσι, ο ίδιος ο Λόγος είναι και άκτιστος Νόμος τον όποιον είδε ο Μωϋσής επάνω στο όρος Σινά και τον μετέφερε με κτιστά ρήματα και νοήματα, αλλά και άκτιστος Ναός που ο Μωϋσής βίωσε και έπειτα τον σχεδίασε με κτιστό τρόπο. Άκτιστος Ναός είναι ο Λόγος, γιατί ο Λόγος είναι εν τω Πατρί και ο Πατήρ εν τω Λόγω. Η Σκηνή τού Μαρτυρίου, που αργότερα περιελήφθηκε στον Ναό τού Σολομώντος, είναι ο κτιστός σχεδιασμός τού άκτιστου Ναού, και φυσικά με την ενσάρκωση τού Χριστού καταργήθηκε και αντικαταστάθηκε με τον κτιστό ναό που είναι η ανθρώπινη φύση τού Χριστού. Έτσι πρέπει να ερμηνευθή ο λόγος τού Ευαγγελιστού Ιωάννου ότι «ο Λόγος σαρξ εγένετο και εσκήνωσεν εν ημίν, και εθε- ασάμεθα την δόξαν αυτού, δόξαν ως μονογενοῦς παρά πατρός, πλήρης χάριτος και αληθείας» (Ιω. α', 14). Η κτιστή Σκηνή τού Μαρτυρίου αντικαταστάθηκε από την κτιστή σκηνή της σαρκός τού Χριστού, την οποία προσέλαβε από την Παναγία, και την ένωσε με την άκτιστη φύση ατρέπτως, αδιαιρέτως, αχωρίστως και ασυγχύτως.

Συνεπώς, η Παλαιά Διαθήκη, με τον λόγο των Προφητών, τον νόμο τού Μωϋσέως, τις τελετές καθάρσεως, την λατρεία κλπ. δεν είναι μια εβραϊκή ιστορία, αλλά η Ιερά ιστορία, ο τρόπος με τον όποιο προετοι-

μασε ο Θεός την αθρωπότητα να φθάση στην θεωρία της δόξης Του στην ανθρώπινη φύση του Λόγου, δηλαδή να περάση από την πνευματική Εκκλησία της Παλαιάς Διαθήκης, στην εν σαρκί τού Χριστού Εκκλησία της Καινής Διαθήκης. Αυτή η προετοιμασία γίνεται με την μέθεξη της καθαρτικής, φωτιστικής και θεοποιού ενεργείας τού Θεού, που υπάρχει πλούσια και στην Παλαιά Διαθήκη.

β. Η Παλαιά Διαθήκη έργο της Εκκλησίας.

Από τα προηγούμενα φαίνεται ότι η Αγία Γραφή, Παλαιά και Καινή Διαθήκη, είναι έργο της Εκκλησίας και μέσα από αυτήν την προοπτική πρέπει να μελετάται και να ερμηνεύεται.

Λέγοντας Εκκλησία εννοούμε την κοινωνία του ανθρώπου με τον Θεό, εν Χριστώ Ιησού. Με αυτήν την έννοια η Εκκλησία υπήρχε και στην Παλαιά Διαθήκη. Ο άγιος Κλήμης, Επίσκοπος Ρώμης, θα πη ότι η Εκκλησία στην Παλαιά Διαθήκη ήταν πνευματική, ενώ στην Καινή Διαθήκη εκφράζεται εν τη σαρκί τού Χριστού. Η Εκκλησία είναι «άνωθεν πρώτη, προ ηλίου και σελήνης εκτισμένη, πνευματική· πνευματική δε ούσα, εμφανώθη εν τη σαρκί τού Χριστού»[2]. Έτσι εξηγείται και ο λόγος του αγίου Ιωάννου τού Χρυσοστόμου ότι ο Χριστός με την ενσάρκωσή Του «Εκκλησίας σάρκα ανέλαβε»[3] και τού αγίου Γρηγορίου Νύσσης ότι ο Χριστός ενώθηκε μαζί της, όπως η κεφαλή με το σώμα της, «σωματοποιήσας την Εκκλησίαν ο Λόγος»[4].

Γίνεται αντιληπτό ότι η διαφορά μεταξύ της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης βρίσκεται στο ότι στην Παλαιά Διαθήκη καταγράφονται οι εμφανίσεις τού ασάρκου Λόγου, ενώ στην Καινή Διαθήκη καταγράφονται οι αποκαλύψεις τού Λόγου εν σαρκί. Είναι χαρακτηριστικό το τροπάριο που αναφέρεται στον Χριστό και στις αποκαλύψεις Του: «πρότερον μεν άσαρκον ως Λόγον ύστερον δε δί' ημάς σεσαρκωμένον».

Η Αγία Γραφή είναι γεμάτη από αποκαλύψεις, προ της ενσάρκωσης, μετά την ενσάρκωση, προ της Αναστάσεως τού Χριστού, μετά την Ανάστασή Του, προ της Αναλήψεως και μετά την Ανάληψή Του. Όταν κάνουμε λόγο για αποκάλυψη εννοούμε την θέωση τού ανθρώπου και την θεοπνευστία, αφού ο Χριστός αποκαλύπτεται σε εκείνον που έχει καθαρή καρδιά και, επομένως, έχει υποστή την κάθαρση, και ακόμη ο άνθρωπος που δέχεται την αποκάλυψη βρίσκεται στην κατάσταση της θεώσεως. Η αποκάλυψη του Θεού γίνεται δια της θεώσεως του ανθρώπου και τότε ο άνθρωπος που αποκαλείται θεούμενος είναι θεόπνευ-

στος, ομιλεί απλάνως περί τού αποκαλυφθέντος Θεού. Δεν στοχάζεται, δεν ομιλεί φανταστικώς, αλλά αποκαλυπτικώς, θεοπνεύστως. Ο Προφήτης της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης, όπως έλεγε ο π. Ιωάννης Ρωμανίδης, κοινωνεί με τον άσαρκο και σεσαρκωμένο Λόγο, βλέπει τον Θεό υπερβαίνοντας τα κτιστά ρήματα και νοήματα και στην συνέχεια εκφράζει αυτήν την εμπειρία με κτιστά ρήματα και νοήματα, τα οποία, όμως, ποτέ δεν μπορούν να αντικαταστήσουν την αποκάλυψη, δηλαδή την εμπειρία της θεώσεως. Στην εμπειρία της θεώσεως καταργείται και η Παλαιά και η Καινή Διαθήκη, και αυτή η θεολογία.

Ο Βαρλαάμ, ακολουθώντας την αυγουστίνεια παράδοση, ισχυριζόταν ότι τα οράματα των Προφητών στην Παλαιά Διαθήκη ήταν σύμβολα, έξωθεν πραγματικότητες, κάτι που γίνονταν και απογίνονταν, και γι' αυτό οι Προφήτες ήταν κατώτεροι των φιλοσόφων και οι αποκαλύψεις τους «χείρω της ημετέρας νοήσεως». Αυτός ήταν ο λόγος για τον οποίο περιφρονούσε και περιφρονεί η δυτική θεολογία την Παλαιά Διαθήκη. Όμως, ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς ανήρεσε αυτήν την άποψη, υποστηρίζοντας ότι τα οράματα των Προφητών δεν ήταν σύμβολα και φαντάσματα, κάτι που γίνεται και απογίνεται, αλλά αποκαλύψεις τού ασάρκου Λόγου και ταύτισε τις αποκαλύψεις των Προφητών με τις αποκαλύψεις των Αποστόλων και των Πατέρων της Εκκλησίας, γι' αυτό, μεταξύ των άλλων έγραφε: «τούτο τελειότης εστί σωτήριος εν τε γνώσει και δόγμασι, το ταύτα φρονείν προφήταις, αποστόλοις, πατράσι, πάσιν απλώς, δι' ων το άγιον Πνεύμα μαρτυρείται λαλήσαν περί τε Θεού και των κτισμάτων αυτού»[5].

Έτσι, αποκάλυψη του Θεού υπάρχει τόσο στην Παλαιά όσο και στην Καινή Διαθήκη. Η διαφορά, όμως, μεταξύ των αποκαλύψεων στην Παλαιά και την Καινή Διαθήκη, βρίσκεται σε δύο βασικά σημεία, σύμφωνα με την διδασκαλία του π. Ιωάννου Ρωμανίδη.

Το πρώτο στην ενσάρκωση, αφού η Παλαιά Διαθήκη ομιλεί για τον αποκαλυπτόμενο στους Προφήτες Λόγο, ενώ η Καινή Διαθήκη κάνει λόγο για τον Χριστό, τον ενσαρκωθέντα Λόγο. Έτσι, στην Παλαιά Διαθήκη υπάρχει θέωση, που συνδέεται με την αποκάλυψη, αλλά χωρίς την ανθρώπινη φύση του Χριστού, που σημαίνει ότι ο Προφήτης της Παλαιάς Διαθήκης έφθανε στην θέωση, ήταν φίλος του Λόγου, χωρίς, όμως, να βλέπει την ανθρώπινη φύση του Χριστού, την οποία ακόμη ο Χριστός δεν είχε προσλάβει. Άλλωστε, το όνομα Χριστός, δηλώνει την χρίση της ανθρώπινης φύσεως από την Θεότητα, ενώ στην Παλαιά Διαθήκη ο Λόγος

δεν ήταν κεχρισμένος. Στην Παλαιά Διαθήκη ο Χριστός ήταν άγγελος Κυρίου, Κύριος της δόξης, Γιαχβέ, Κύριος Σαβαώθ, Μεγάλης Βουλής Άγγελος. Είναι σημαντικό ότι στην Πεντάτευχο γίνεται αναφορά στον Κύριο της δόξης, τον άγγελο Κυρίου, και στην ερμηνεία της που γίνεται από την Σοφία Σολομώντος, αυτός ο άγγελος της δόξης χαρακτηρίζεται ως «Σοφία του Θεού». Πρόκειται περί του Λόγου του Θεού, τον οποίο αναφέρει ο Ευαγγελιστής Ιωάννης και περί της Σοφίας τού Θεού για την οποία κάνει λόγο ο Απόστολος Παύλος.

Το δεύτερο σημείο διαφοράς μεταξύ της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης βρίσκεται στο ότι στην Παλαιά Διαθήκη η μέθεξη της δόξης τού Θεού είναι προσωρινή και γι' αυτό οι θεούμενοι πέθαιναν σωματικά και κατέβαιναν στον Άδη, ενώ στην Καινή Διαθήκη οι θεούμενοι μετέχουν κατά μόνιμο τρόπο στην δόξα της Αγίας Τριάδος, διότι μετέχουν της θεωθείσης σάρκας του Χριστού, και διότι καταργήθηκε ο θάνατος. Ο Προφήτης στην Παλαιά Διαθήκη μετέχει του ασάρκου Λόγου, ενώ στην Καινή Διαθήκη μετέχει τού σεσαρκωμένου Λόγου, μέσω της τεθεωθείσης ανθρωπίνης φύσεως τού Χριστού.

Πέρα από αυτά πρέπει να κατανοηθή ο λόγος τού Χριστού στους Αποστόλους ότι θα τους αποστείλη το Άγιον Πνεύμα που θα τους οδηγήση «εις πάσαν την αλήθειαν» (Ιω. ιστ', 13). Πρέπει να αναλυθή αυτή η υπόσχεση τού Χριστού, διότι μπορεί να εκληφθή ότι στην Παλαιά Διαθήκη δεν υπάρχει αλήθεια, ότι δήθεν οι αποκαλύψεις στην Παλαιά Διαθήκη είναι φάσματα της αληθείας, και ότι δήθεν ο άνθρωπος ανεβαίνει προοδευτικά στην αλήθεια, περνώντας από την Παλαιά στην Καινή Διαθήκη. Αυτό δεν είναι σωστό, γιατί, όπως είδαμε προηγουμένως, και στην Παλαιά Διαθήκη έχουμε μέθεξη τού ασάρκου Λόγου δια της θεώσεως του Προφήτου, έστω και κατά προσωρινό τρόπο. Και αυτό φαίνεται από το ότι οι Πατέρες της Εκκλησίας, για να ομιλήσουν για τον Τριαδικό Θεό και την Θεοφάνειά Του, ανέφεραν χωρία από την Παλαιά Διαθήκη και τα ερμήνευσαν ως πραγματικές Θεοφάνειες.

Οι Πατέρες της Εκκλησίας, όπως για παράδειγμα ο Μ. Αθανάσιος, στα έργα τους, αντιμετωπίζοντας τους αρειανούς που ισχυρίζονταν ότι στην Παλαιά Διαθήκη δεν υπάρχει θεοπτία, αλλά οσάκις οι Προφύτες έβλεπαν τον Θεό, έβλεπαν τον κτιστό Λόγο, Τον έβλεπαν δια τού κτίσματος που ήταν ένα σύμβολο και δεν ήταν άκτιστο, αντέδρασαν λέγοντες ότι ο Λόγος που αποκαλυπτόταν στους Προφύτες της Παλαιάς Διαθήκης, ο Μεγάλης Βουλής Άγγελος ήταν ο άκτιστος Λόγος. Οπότε, η

συζήτηση μεταξύ αρειανών και Πατέρων της Εκκλησίας ήταν, εάν ο Μεγάλος Βουλής Άγγελος, που εμφανιζόταν στην Παλαιά Διαθήκη στους Προφήτες, ήταν κτιστός ή άκτιστος. Οι αρειανοί υποστήριζαν ότι ήταν κτιστός και αυτός ο κτιστός λόγος σαρκώθηκε, ενώ οι Πατέρες της Εκκλησίας υποστήριζαν ότι ο Λόγος που εμφανιζόταν στους Προφήτες ήταν άκτιστος Λόγος. Οπότε, στην πραγματικότητα η διαμάχη ήταν για την θεοπτία, αν ο Μεγάλος Βουλής Άγγελος, ο Λόγος, είναι ομοούσιος με τον Πατέρα ή ανόμοιος με Αυτόν. Αυτό σημαίνει ότι οι Πατέρες έφθασαν στην θεωρία τού Θεού Λόγου και γνώρισαν ότι ο Κύριος της δόξης έχει την ίδια δόξα με τον Πατέρα και γι' αυτό είναι ομοούσιος με Αυτόν, ενώ οι αρειανοί δεν είχαν αυτήν την θεοπτική εμπειρία και κατέληξαν στην αίρεση. Επομένως, προηγείται η θεωρία και ακολουθεί η έκφρασή της με τον όρο ομοούσιος, που είναι το ρητό. Αυτό σημαίνει ότι, το ομοούσιος είναι το νέο που εμφανίζεται, αλλά στην πραγματικότητα αυτός είναι ένας όρος που εκφράζει την εμπειρία της άκτιστου δόξης, που έβλεπαν και βλέπουν οι θεόπτες, και βεβαίως κατ' επέκταση σημαίνει ότι το ομοούσιος δεν κατανοείται φιλοσοφικώς, αλλά εμπειρικώς. Όταν λέμε ότι ο Λόγος είναι ομοούσιος με τον Πατέρα, σημαίνει ότι είναι άκτιστος και αυτό βεβαιώνεται από την εμπειρία της άκτιστου δόξης του Θεού. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Μ. Αθανάσιος προκειμένου να αντιμετωπίσει τα επιχειρήματα τού Αρείου αντλούσε επιχειρήματα και από τις δύο Διαθήκες, ήτοι από την Παλαιά και την Καινή.

Έτσι, όταν ο Χριστός υποσχόταν στους Αποστόλους ότι το Άγιον Πνεύμα θα τους οδηγήσει «εις πάσαν την αλήθειαν» δεν εννοούσε ότι στην Παλαιά Διαθήκη υπήρχε ψεύδος ή μερική αλήθεια, αλλά αναφερόταν στην διαφοροποίηση της Εκκλησίας, αφού στην Παλαιά Διαθήκη η Εκκλησία ήταν πνευματική, υπήρχε μέθεξη με τον άσαρκο Λόγο, χωρίς ανθρώπινη σάρκα, ενώ στην Καινή Διαθήκη υπάρχει μέθεξη με τον Χριστό στην τεθεωθείσα ανθρώπινη φύση Του. Στην Παλαιά Διαθήκη ο Προφήτης που είδε τον Θεό έγινε ναός του, ενώ στην Καινή Διαθήκη είναι κατοικητήριο της τεθεωθείσης ανθρωπίνης φύσεως τού Χριστού. Στην Παλαιά Διαθήκη ο Θεός «μερίζεται αμερίστως εν μεριστοίς» σε κάθε Προφήτη, χωρίς να τεμαχίζεται, και στην Καινή Διαθήκη, μετά την Πεντηκοστή, όπως ομολογείται στην θεία Λειτουργία «μερίζεται και διαμερίζεται ο αμνός του Θεού, ο μελιζόμενος και μη διαιρούμενος». Έτσι, την ημέρα της Πεντηκοστής έχουμε την άλλη διάσταση της Εκκλησίας, την σωματική -είναι Σώμα του Χριστού- και αυτό δηλώνει ο λόγος τού

Χριστού ότι το Άγιον Πνεύμα θα αποκαλύψει την πάσαν αλήθειαν την ημέρα της Πεντηκοστής. Αυτή είναι η υπερτάτη αλήθεια και πέρα από αυτήν την αλήθεια της Εκκλησίας, ως Σώματος τού Χριστού, μέσα στην οποία ο άνθρωπος μετέχει της τεθεωθείσης σαρκός τού Χριστού και υπερβαίνει τον θάνατο, δεν υπάρχει άλλη αλήθεια.

γ. Η ερμηνεία υπό των Θεουμένων.

Γίνεται φανερό από όσα μέχρι τώρα ελέχθησαν ότι η Παλαιά Διαθήκη μπορεί να ερμηνευθή με τα κριτήρια της εθνικής Ιστορίας ενός λαού, αλλά παράλληλα μπορεί να ερμηνευθή και με τα κριτήρια της ιεράς ιστορίας, ότι, δηλαδή, περιγράφει την προετοιμασία της ανθρωπότητας από τον άσαρκο Λόγο για να ενανθρωπήσει για την σωτηρία τού ανθρώπου και την δημιουργία της Εκκλησίας ως τού ενδόξου Σώματός Του. Αυτήν την δεύτερη ερμηνεία συναντάμε στα έργα των αγίων Πατέρων της Εκκλησίας, των Προφητών της Καινής Διαθήκης.

Οι Πατέρες είναι θεούμενοι, έφθασαν στην μέθεξη της άκτιστου δόξης τού Θεού εν τη σαρκί τού Χριστού και απέκτησαν την ίδια εμπειρία των Προφητών της Παλαιάς Διαθήκης, οπότε είναι και οι πλέον κατάλληλοι για να την ερμηνεύσουν με κτιστά ρήματα και νοήματα. Αυτό σημαίνει ότι οι θεοφάνειες της Παλαιάς Διαθήκης ερμηνεύονται μέσα από την θεωρία των αγίων της Καινής Διαθήκης. Οι άγιοι αποκρυπτογραφούν την προνοητική ενέργεια τού Θεού μέσα στην κτίση και την ιστορία. Άλλωστε, μέσα στην κτίση δεν υπάρχουν μερικοί φυσικοί νόμοι που την διευθύνουν απρόσωπα και μηχανικά, αλλά ενεργεί σε αυτήν η άκτιστη συντηρητική και προνοητική ενέργεια τού Θεού. Όσοι βρίσκονται σε κατάσταση φωτισμού και θεώσεως, είναι σε θέση να βλέπουν αυτούς τους πνευματικούς λόγους, τους λόγους των όντων, να τους κατανοούν και να τους ερμηνεύουν.

Θα μπορούσαν να αναφερθούν πολλά παραδείγματα από την ερμηνευτική διδασκαλία των Αποστόλων και των Πατέρων της Εκκλησίας που πιστοποιούν αυτήν την πραγματικότητα. Θα καταγραφούν, όμως, μερικά ενδεικτικά.

Η προς Εβραίους Επιστολή τού Αποστόλου Παύλου φανερώνει ότι υπάρχει ταυτότητα εμπειριών μεταξύ Παλαιάς και Καινής Διαθήκης και ότι όλα όσα έγιναν στην Παλαιά Διαθήκη αποτελούν την ιερά ιστορία, που δείχνει το πως ο Θεός προετοίμασε τον λαό για την έλευση τού Χριστού. Στην Επιστολή αυτή φαίνεται η δόξα τού άκτιστου, ασάρκου και

σεσαρκωμένου Λόγου, η ανωτερότητά Του από τους κτιστούς αγγέλους, από τον Μωϋσή και τον Ααρών, η ανωτερότητα της αρχιερωσύνης του Χριστού από την Ιουδαϊκή ιερωσύνη, η σχέση και η διαφορά μεταξύ της σκηνης και της λατρείας της Παλαιάς Διαθήκης με τον λαό και την λατρεία της Καινής Διαθήκης, η πίστη των δικαίων και των Προφητών της Παλαιάς Διαθήκης που είναι πίστη εκ θεωρίας, η είσοδός μας στην κατάπαυση τού Θεού, που είναι ο Ιερός ησυχασμός, η παρότρυνση να προχωρήσουμε στην θεωρία του Θεού, όπως ο Μωϋσής ανέβηκε στο όρος Σινά, και η προτροπή να υπακούσουμε στους ηγουμένους που αποστέλλει ο Θεός, όπως απέστειλε τους ηγουμένους - Προφήτες στον Ιουδαϊκό λαό. Είναι φανερό ότι η προς Εβραίους Επιστολή τού Αποστόλου Παύλου δείχνει πως ερμηνεύεται Χριστο-λογικά και αγιοπνευματικά η Παλαιά Διαθήκη και πως υπάρχει ταυτότητα εμπειριών μεταξύ Παλαιάς και Καινής Διαθήκης, με την ουσιαστική διαφορά ότι στην Καινή Διαθήκη υπάρχει η τεθεωθείσα ανθρώπινη φύση τού Λόγου, ως η πραγματική σκηνή τού Θεού στην ιστορία.

Ο αγνός Ιωάννης ο Χρυσόστομος, πέρα από τις ερμηνευτικές αναλύσεις σε διάφορα κείμενα της Παλαιάς Διαθήκης, έχει ασχοληθή σε δύο ομιλίες του με την ασάφεια των προφητειών στην εποχή που ελέχθησαν, καθώς επίσης και με την σύνοψη της Παλαιάς και Καινής Διαθήκης «ως εν τάξει υπομνηστικού», όπου ανευρίσκουμε ενδιαφέρουσες πληροφορίες για την ερμηνεία της Παλαιάς Διαθήκης μέσα από το «πνεύμα» της Καινής Διαθήκης.

Κάπου αναφέρει ότι η Παλαιά Διαθήκη έχει τρία μέρη: «το ιστορικόν», «το συμβουλευτικόν» και «το προφητικόν». Όμως, στην πραγματικότητα, όπως γράφει, ο χωρισμός αυτός είναι εξωτερικός, γιατί υπάρχει μια σχέση μεταξύ τους, αφού «εν ταίς ιστορίαις εύροι τις αν προφητείαν και των προφητών ακούσειεν αν πολλά ιστορικά διαλεγομένων. Και το της συμβουλής δε είδος και το της παραινέσεως, εν εκατέρω τούτων, εν τε τη προφητεία, εν τε τη ιστορία». Και τα τρία αυτά είδη -η ιστορία, η συμβολή και η προφητεία- αποβλέπουν σε ένα, «την των ακουόντων διόρθωσιν»[6]. Αλλού γράφει ότι η Καινή Διαθήκη χαρακτηρίζεται Καινή - Νέα, από τον χρόνο και την φύση των γεγονότων που συνέβησαν, γιατί όλα ανακαινίσθησαν και έτσι είναι «καινά τα μυστήρια». Όμως, ο «σκοπός εκατέρωθεν των διαθηκών εις, των ανθρώπων η διόρθωσις»[7].

Οι προφητείες της Παλαιάς Διαθήκης ομοιάζουν με αινίγματα, γι' αυτό και τα βιβλία είναι δυσνόητα, ενώ η Καινή Διαθήκη ομιλεί «σαφέ-

στερα και ευκολότερα». Αυτό, κατά τον άγιο Ιωάννη τον Χρυσόστομο, οφείλεται σε δύο βασικούς λόγους. Ο ένας στο ότι έπρεπε να πραγματοποιηθούν τα γεγονότα και να ενανθρωπήσει ο Χριστός για να γίνουν σαφέστερα, και ο δεύτερος γιατί τα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης εγράφησαν σε άλλη γλώσσα, την εβραϊκή, και εμείς την διαβάζουμε στην δική μας γλώσσα, και είναι γνωστόν ότι «όταν γλώττα ερμηνευθή εις ετέραν γλώτταν, πολλήν έχει την δυσκολίαν»[8].

Ερμηνεύοντας, όμως, σε άλλα κείμενά του ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος την Παλαιά Διαθήκη βλέπει αυτήν την ιερά ιστορία και παρατηρεί ότι στους δικαίους και τους προπάτορες, που είναι πατέρες μας, ήτοι προπάτορες των Πατέρων μας, ενεργεί η καθαρτική, φωτιστική και θεοποιός ενέργεια τού Θεού. Για παράδειγμα, παρουσιάζοντας τους πρωτοπλάστους, πριν την πτώση, περιγράφει την αγγελική ζωή που ζούσαν, και το προφητικό χάρισμα που είχε ο Αδάμ, αφού είδε, μετά που ξύπνησε από την έκσταση και την ύπνωση, το πως δημιουργήθηκε η Εύα, αλλά και τα άλλα που θα ακολουθούσαν μετά την πτώση. Επίσης, αναλύοντας την ζωή της προφήτιδος Άννης, της μητρός τού Προφήτου Σαμουήλ, γράφει ότι είχε νοερά προσευχή, που φανερώνει ότι είχε φθάσει στον φωτισμό τού νού.

Ακόμη, πρέπει να αναφερθή ότι ο άγιος Γρηγόριος ο Νύσσης, αναλύοντας τι είναι η τελειότητα, αναφέρει ως πρότυπο τελειότητος τον Προφήτη Μωϋσή, που έφθασε στην θεωρία του Θεού και είδε τον άκτιστο Λόγο. Αλλά και ο Μέγας Βασίλειος, όταν αναλύη τους ψαλμούς τού Δαβίδ, ερμηνεύει διάφορα γεγονότα και πρόσωπα της Παλαιάς Διαθήκης, όπως τους Μακκαβαίους, και τα θέτει υποδείγματα στους Χριστιανούς της εποχής του. Το ίδιο κάνουν όλοι οι άγιοι Πατέρες πράγμα που δείχνει ότι έβλεπαν την ενότητα που υπάρχει μεταξύ της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης και ότι και στις δύο Διαθήκες διασώζεται η ίδια παράδοση που οδηγεί τον άνθρωπο στην τελείωση και τον αγιασμό.

Παραπομπές.

[1] Ομιλία πού έγινε κατά την παρουσίαση τής εκδόσεως τής ερμηνείας τής Πεντατεύχου του Σεβ. Μητροπολίτου Γόρτυνος και Μεγαλο-

πόλεως κ. Ιερεμίου, την οποία διοργάνωσε η Αποστολική Διακονία, στην Στοά του Βιβλίου, στην Αθήνα, στις 14-1-2008.

[2] Ιωάννου Καρμίρη, Δογματική, τμήμα Ε', Ορθόδοξος Εκκλησιολογία, Αθήναι 1973, σελ. 31.

[3] ΡG, 52, 429. και Ιω. Καρμίρη, ένθ. άνωτ. σελ. 75.

[4] ΡG, 44, 929. και Ιω. Καρμίρη, ένθ. ανωτ.

[5] Γρηγορίου Παλαμά, Έργα, τόμ. 2, ΕΠΕ, Θεσσαλονίκη 1982, σελ. 342.

[6] Ιω. Χρυσοστόμου, Έργα, τόμ. 1, ΕΠΕ, Θεσσαλονίκη 1984, σελ. 394.

[7] Ενθ. άνωτ. σελ. 388.

[8] Ένθ. άνωτ. σελ. 316 καί 342.

Από το βιβλίο:
του Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου Ιεροθέου
«Θεολογία γεγονότων», Έγουν η σχέση μεταξύ θεολογίας και
ιστορίας, αποκαλύψεως και εμπειρίας